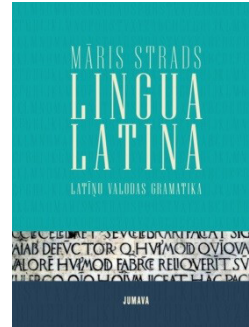

LATĪŅU VALODAS GRAMATIKA

Strads, Māris. *Lingua Latina. Latīņu valodas gramatika*. Rīga : Jumava, 2014. 384 lpp.

Latīņu valodai ir nepārvērtējama nozīme Eiropas kultūrvēsturē un arī dažādu zinātņu jomu attīstībā. Vairāk nekā divus tūkstošus gadu tā bijusi Rietumu civilizētās pasaules valoda, un tās gadsimtiem nestās vērtības nozīmīgi ietekmējušas arī latviskās identitātes veidošanos. Tālab jo būtiski, ka beidzot pēc ilgāka laika (vairāk nekā 75 gadus pēc iepriekšējās latīņu valodas gramatikas latviešu valodā (Zutis, K. *Latīņu gramatika*. I, II. Rīga, 1937–1938)) dienasgaismu ieraudzījis jauns, tieši latviešu valodas runātājam paredzēts nozīmīgs avots latīņu valodas izziņai un apguvei.

Grāmatas autors ir Māris Strads, ilggadējs Latvijas Universitātes latīņu valodas docētājs. Savu mīlestību uz latīņu valodu un pārliecību par tās vērtību viņš iemiesojis šai gramatikā, kur jaušama ilgajos pasniedzēja gados uzkrātā pieredze un daudzās jo daudzās latīņu valodas mācību stundās pārbaudītā metodika.

Tradicionālai gramatikai raksturīgā strukturējumā valodas materiāls izkārtots trīs daļās, sākot ar fonētikas daļu, kur pēc autora ieceres dziļākai vārdu un formu izpratnei aplūkoti arī daži latīņu valodas vēsturiskās fonētikas jautājumi (5.–22. lpp.). Tad seko plašs latīņu valodas morfoloģijas izklāsts, secīgi sniedzot pārskatu par visām 10 vārdšķirām (lietvārdiem, īpašības vārdiem, vietniekvārdiem, skaitļa vārdiem, darbības vārdiem, apstākļa vārdiem, prievārdiem, partikulām, izsaukmes vārdiem un saikļiem) un atsevišķu būtiskāko informāciju uzskatāmībai iekļaujot arī īpašās tabulās (187.–193. lpp.). Un, lai gan atsevišķi sintakses jautājumi jau iekļauti morfoloģijas daļā (kā pats autors norāda, *dažos*

gadījumos, lai neatrautu formu no tās lietojuma (3. lpp.)), pēc tās seko secīgs būtiskāko sintakses tēmu, proti, locījumu mācības, kā arī vienkārša un salikta teikuma sintakses aplūkojums (194.–352. lpp.). Gramatikas izklāsts sadalīts īsos paragrāfos, atsevišķi nošķirot katru jaunu valodas faktu.

Visai plašs materiāls iekļauts arī grāmatas pielikuma daļā, kur sniegta pamatinformācija gan par romiešu kalendāru, svaru un mēru sistēmu, naudas vienībām, gan romiešu vārdiem un biežāk sastopamiem latīņu valodas saīsinājumiem, gan par latīņu dzejas uzbūvi un būtiskākajiem tropiem un figūrām (353.–379. lpp.).

Gramatikas priekšvārdā autors īsi iezīmē grāmatas struktūru un saturu, kā arī iecerēto grāmatas mērķauditoriju – *dažāda vecuma intere-sentiem*. Šāds adresāta pieteikums, no vienas puses, varētu šķist pārlieku nekonkrēts, no otras puses, iespējams, atbilstīgs. Tas raksturo šīs latīņu valodas gramatikas plašo un vispārīgo mērķi un materiāla izklāstu.

Valodas fakti lielākoties sniegti koncentrēti vienkāršā valodā. Tos uztvert palīdz detalizētas paradigmas, pārskatāmas tabulas, vārdu saraksti, daudzi un skaidri piemēri ar atbilstīgu tulkojumu latviešu valodā. Satura rādītājs ļauj visumā labi orientēties pamattēmās un atrast noskaidrojamo jautājumu, kaut dažkārt tas būtu vēlams detalizētāks (piem., pārāk vispārīga ir norāde *Deklinācijas*, sal. ar detalizētām skaņu izmaiņu norādēm).

Tādējādi gramatika patiešām pieejama un lietojama plašam latīņu valodas interesentu (arī dažādu jomu un dažāda sagatavotības līmeņa) lokam ar jau vismaz minimālām šīs valodas zināšanām. Pilnīgi patstāvīgai valodas apguvei tā gan diez vai derētu. Arī pats autors priekšvārdā iesaka *pirms studiju uzsākšanas konsultēties ar latīņu valodas speciālistiem* (3. lpp.).

Ietvertais materiāls vietām tomēr palicis pārlieku konspektīvs, un sniegtās ziņas nepilnīgas. Ievadā 1 lpp. apjomā lasāms īss vispārīgs pārskats (drīzāk gan ieskats) par latīņu valodas attīstību – atsevišķi pamatfakti kā īsa valodas *vizītkarte*. Plašam interesentu lokam noteikti būtu noderīga izvērstāka iepazīstināšana ar vismaz būtiskākajiem latīņu valodas vēsturiskās attīstības momentiem un nozīmīgākajām pārmaiņām daudzo gadsimtu gaitā. Turklāt, ņemot vērā latīņu valodas nepārtraukto attīstību un dažādos periodos arī atšķirīgās iezīmes, grāmatas adresāta skaidrībai svarīgi būtu norādīt, ka gramatikā aplūkota tieši klasiskā perioda valoda. Autors vietām gramatikā min klasisko periodu/laikmetu (4., 7., 8. u. c. lpp.), taču neiezīmē skaidri tā hronoloģiskās robežas.

Šai gramatikā neatrast arī informāciju par specifiskām latīņu valodas iezīmēm un īpatnībām (sal., piem., ar sākumā minēto K. Zuša

gramatiku). Kaut atsevišķi jautājumi aplūkoti visai detalizēti (piem., fonētiskās sistēmas izmaiņas 13.–22. lpp.), lielākoties sniegta primāri svarīgā un vispārlietojamā informācija par latīņu valodas faktiem, bet grāmata neatspoguļo visā pilnībā latīņu valodas gramatiskās sistēmas daudzveidīgās nianšes. Ja varētu uzskatīt, ka, orientējoties uz plašu lasītāju loku, specifisku iezīmju ietvērums nav šīs gramatikas mērķis, tad tomēr vietām atsevišķi jautājumi aplūkoti visai konspektīvi un nepilnīgi (piem., nav norādes par skaitļa vārda *tres* locīšanu (77. lpp.), nepilnīgi par saliekteņu veidošanu u. c.).

Arī materiāla nošķirums atsevišķos paragrāfos ne vienmēr atbilstojojas. Informācijas sašķelums dažkārt ir pārāk smalks, apgrūtinot materiāla uztveri (skat., piem., par vārda akcentu 17.–27. §), bet citviet materiāla apjoms atsevišķos paragrāfos nav līdzsvarots (sal., piem., 84. un 86. §). Autors latīņu valodas faktus izklāsta viegli uztveramā valodā, taču dažkārt vēlams būtu konsekventāks terminoloģijas lietojums. Pamatā izvēloties lingvistisko terminoloģiju latviešu valodā (*lietvārds*, *īpašības vārds*) un konsekventi to lietojot, šis princips vairs nav ievērots daļā par darbības vārdu, kur dominē *verbs*, *prēzents*, *infinitīvs* u. tml.

Diemžēl vietām vērojamas arī neprecizitātes, piemēram, neprecīzi formulējumi (*burtu k pamazām izstūma burts c* (5. lpp.), *biežāk sastopamie romiešu vārdu sāisinājumi* (ne romiešu vārdu, bet latīņu valodas – 379. lpp.), par grieķu vārdu locīšanu (49. lpp.), *pārejošu/nepārejošu verbu definējumā* (83. lpp.), *.. personu vietniekvārdus .. nelieto. Tie jau ir iekļauti personu galotnēs ..* (91. lpp.)) vai neveiksmīgi izteikumi (*dīvskaņi vienmēr skaitās gari* (8. lpp.), *nozīmi nesošs* (11. lpp.), *var būt dubletes* (48. lpp.), *no kā iziet vērtējums* (226. lpp.), *ja blakus sagādās* (227. lpp.)) u. c.

Gramatikā nav atrodamas norādes par autora izmantotiem avotiem, šo gramatiku sastādot, – ne teorētiska rakstura (tostarp, piem., jau pieminēto K. Zuša gramatiku), ne antīko autoru tekstiem, no kuriem gūti dažādie piemēri (sevišķi sintakses daļā). Avotu norāde nenoliedzami labāk ļautu izprast minētās valodas parādības un gūt priekšstatu par dažādu autoru valodas lietojumu.

Neskatoties uz nepilnībām, jāatzīst tomēr, ka ietvertais gramatikas materiāls ir plašs. Gramatika domāta klasiskās latīņu valodas pamatu pamatīgai apguvei un šādā ziņā noteikti ir noderīga. Turklāt tā pieejama plašam interesentu lokam.

Gita Bērziņa